

"Bu Lem'ayı herkes okumasın. Vahdetü'l-vücudun ince kusurlarını herkes göremez ve muhtaç değil." deniyor. Vahdetü'l-vücud ne demektir?

Mesnevî-i Nuriye'de, "**Vahdet-ül-vücud... Tevhidde istiğraktır ve nazara sığınmayan bir tevhid-i zevkîdir.**" deniyor.

Vahdet-ül-vücud, "**Lâ mevcude illâ Hu**" cümlesinde ifadesini bulan bir tasavvuf meşrebi.

Felsefecisinden materyalistine kadar, geniş kitlelerin dikkatini çeken ve bunların her birisince değişik yönlere çekilen bir garip ekol. Önce, **vahdet** ve **vücut** kelimeleri üzerinde biraz duralım. **Vahdet**, birlik manasına geliyor. Zıddı "kesret", yâni çokluk. Kesret tevhid edilir ve ortaya vahdet çıkar. Birbirinden ayrı beş harfi tevhid eder, bir araya getirirseniz, bu vahdetten bir kelime çıkar ortaya. Beş on kelime bir araya geldi mi, bir cümle olurlar. Cümleler sayfada, sayfalar kitapta vahdete ererler. Kitap ortaya çıktı mı, artık on binlerce kelime bir tek isimle anılır.

Kâinat kitabı denilen bu âlemde, bu mana daha güzel şekilde kendini gösteriyor. Yüzlerce dal bir ağaç olarak karşımıza çıkarken, milyarlarca hücre bir bedende birleşiyorlar. On iki gezegen "Güneş Sistemi" oluyor. Sayısız denecek kadar yıldız, Samanyolu'nu meydana getiriyor. Arzı, semâyı, cennet ve cehennemi, melekleri ve ruhaniyatı, arşı ve kürsîyi, kısacası bütün varlık âlemini birlikte düşündüğümüzde, bütün bu kesret âleminin aynı İlâhî sıfatlarla yaratıldıklarını müşahede ederiz. Sonsuz eşya yedi sıfatta tevhit eder. Hepsi aynı irade ile, aynı kudret ile vücut bulmuşlardır. Bu yedi sıfat ise, aynı zâtın sıfatlarıdır.

İlim başkasının da, irade başkasının olamaz. Bu noktaya geldiğimizde, karşımızda kelime-i tevhidi buluruz: **Lâ ilâhe illâllah...** Bu mukaddes kelâm, tevhid-i ulûhiyeti ifade eder. Bütün varlık âleminin **ilâhı**, yâni **Mabudu, Rabbi, Hâlıkı, Râzıkı, Mâlikî** birdir. Vücut ve vahdet (varlık ve birlik) O'nun sıfatlarıdır. O'nun yarattığı bir varlık da vücut sıfatına kavuşmuştur, ama bu varlık onu yaratanın varlığı cinsinden değildir. İşte bu hakikati zihinlerde iyice yerleştirmek içindir ki, Allah'ın mukaddes varlığı için "**Vacib-ül-Vücud**", mahlûkatinin varlığı için ise "**Mümkîn-ül-vücud**" tabirleri kullanılır.

Vacib; varlığı kendinden olan, bir başkasının var etmesiyle yaratılmaktan münezzehtir bulunan, ezelî ve ebedî var olan Allah'ın varlığı.

Mümkîn; varlığı, yaratıcısının var etmesiyle tahakkuk eden, o dilediğinde hemen yok olmaya mahkûm, bu cihetle varlığı ile yokluğu yaratıcısının kudretine nisbeten eşit bulunan mahlûkatin varlığı.

İşte vahdet-i vücud meşrebindeki bir velî, Üstadımızın ifadesiyle,

“Vacib-ül vücudun vücuduna hasr-ı nazar edip, sair mevcudatı o Vacib-ül-Vücud’un vücuduna nisbeten zâif bir gölge görür, vücud ismine lâîk olmadığına hükmeder.”(1)

Bu sevgili kul, Rabbine yakınlaşmada mesafeler kat ede ede, **“istiğrak”** dediğimiz manevî bir sarhoşluk hâline girer, kendinden geçer. Artık kendisinin çok gerilerinde kalmış olan mahlûkatı inkâr edercesine **“Lâ mevcude illâ Hu”** yani **“O’ndan başka varlık yoktur.”** der.

Bu sözün cezbe hâlinde, manevî sarhoşluk hâlinde söylendiği açıktır. Zira, O’ndan başka varlık olmasa, bu sözün de söylenememesi gerekirdi. Ama bu sözü söyleyen zat, o anda bunu da düşünecek halde değildir. Nitekim o halden çıkıp kendine geldi mi artık böyle söylemez olur.

Bir kitaptaki bütün cümleler ilim ile dokunmuştur. İlimden gelmiştir ve ilmi gösterir. Kâğıtta ilim yoktur, mürekkep zerrelere de ilim yoktur. Bunlar ilme âyine olmuşlardır. İlim bunlarda tecelli etmiş, kendini öylece göstermiştir. İlmî bir eseri okuyan insan kendini mânâyâ kaptırdı mı, artık kelimeleri bir bakıma görmez olur. Onları hatırlamaz, onlarla meşgul olmaz.

O her şeyiyle ilme dalmış, onda garkolmuştur. O anda kitabı unuttuğu gibi, onu tutan parmaklarını, ona bakan gözlerini de unutmuştur. Vahdet-ül Vücut için, Mesnevî-i Nuriyye’de “tevhidde istiğraktir ve nazara sığmayan bir tevhid-i zevkîdir” buyrulur. Bu meşrebin akıl ile izah edilemeyeceğine dikkat çekilir.

Lem’alar’da ise **“lâ mevcude illâ hu”** denilmesi, güneşin aksini ve timsalini tutan parlak bir âyineye güneş denilmesine benzetilir. *Bu harika teşbihi bir derece açmak isteriz.*

Bir aynayı güneşe karşı tuttuğunuzda güneş o aynada görünür. Onun nuruyla ayna da aydınlanır. O da ışık saçmaya başlar. Bu ayna şuurdu olsa, güneşin nurunu kalbinde taşır, ona iman eder ve kendisindeki bütün renklerin, ışığın, hararetin hep ondan geldiğini bilir, ona minnettar olur. Bu şuurdu aynanın güneşe doğru yaklaştığını farzedelim. Yaklaştıkça güneşten daha fazla ışık alacak, daha çok parlayacak, diğer yandan, daha fazla ısınacak, yanacaktır. Ayna güneşe yaklaştıkça onda, güneşin görüntüsü dışında kalan saha gittikçe azalır. Ve sonunda aynanın tamamı güneşin nuruyla dolar. Artık onun kalbinde başkasına yer yoktur. Yaklaşma devam ettikçe, ışığın şiddetinden ayna kendini göremez olur. Şiddetli hararet ve nur ile kendinden geçer, istiğrak hâline girer. Artık ne kendisi kalmıştır ortada, ne de ışığı. Her yanı güneşle sarılmış ve o, güneşten başka bir şey göremez olmuştur.

İşte o ayna bu halde iken, **“güneşten başka birşey yoktur”** derse, bu onun mânevî sarhoşluğunun ifadesidir. Bu sözü akıl ile tartmak ve ona göre bir hüküm vermek doğru değildir. O bu hâlinde mâzurdur, söylediğinden mesul değildir. Zira ortada mesul olacak nefis kalmamıştır.

İşte burada keyfiyetini aklın idrak ve lisanın izah edemeyeceği bir yakınlık sahnesiyle karşı karşıyayız.

Velînin Rabbine yaklaşması... O'nun cemal tecellileriyle kalbin muhabbete gark olması ve celâl tecellileriyle nefsin, enaniyetin, şahsî varlığın eriyip tükenmesi hâli...

İşte, imanı hakkalyakîne eren bir velîde bu yakınlık gittikçe inkişaf eder. Bazı zâtlarda bu hâlin âni inkişafı olur ve onları mânen sarhoş kılar, istiğrak hâline sokar. Artık o, bu hâlinde kendinde değildir, söyledikleri de kendi iradesiyle değildir.

Rabbine yakınlıkta ileri giden ve O'nun cemal tecellisiyle kendinden geçen, celâl tecellisiyle de varlığı kavrulup âdetâ ortadan kaybolan bir velî, o halden çıktığında yanmanın, sarhoş olmanın yerini uyanıklık hâli alır ve artık o gibi sözleri söylemez olur.

Mektûbat'ta, **“Kalbî ve hâlî ve zevkî olan bu meşrebi aklî ve kavlî ve ilmî sûretine çevirmemek”** gerektiği önemle vurgulanır.

Ve Lem'alar'da bu mânâyı teyid için, **“Bu mesele-i vahdet-ül vücudu şimdiki insanlara telkin etmek ciddi zarar verir”** denilerek çoğu insanımızın maddede boğulduğu, sebeplere gereğinden çok fazla önem verdiği bu gaflet zamanında, bu enaniyet asrında bu meşrebi insanlara telkin etmenin ters sonuçlar vereceğine şöylece dikkat çekilir:

“O meşreb, daire-i esbabdan geçip, terk-i mâsiva sırrıyla, mümkünattan alâkasını kesen ehass-ı havassın istiğrak-ı mutlak hâletinde mazhar olduğu salih bir meşrebdir. Bu meşrebi esbab içinde boğulanların ve dünyaya aşık olanların ve felsefe-i maddiye ile tabiata sapananların nazarına ilmî bir sûrette telkin etmek, tabiat ve maddede onları boğdurmaktır ve hakikat-ı İslâmiyyeden uzaklaştırmaktır.”(2)

Hani bazı ilâçlar vardır, üzerine not düşülmüştür; **“Çocukların ulaşamayacağı yerlerde muhafaza ediniz”** diye...

Bu meşreb biraz buna benziyor. Kullanmanın şartı, **“ehass-ı havas”** olmak. Yâni hasların hası olmak. Velâyetin en ileri derecelerinde bulunmak. Onlara da her zaman

tavsiye edilmiyor. İstiğrak-ı mutlak hâlinde geçerli. Yâni tevhid denizinde tam gark olup, o deryada boğulup, Allah'dan gayrı ne varsa hepsinden alâkayı kestikleri zaman "lâ mevcude illâ hu" diyebiliyorlar. Denizden çıkınca, akılları o mânevî sarhoşluktan kurtulunca onlar için de bu sözü söylemek doğru olmuyor, zaten söylemiyorlar da. Bir diğer reçete de, o mümtaz zevatı pervasızca tenkide cür'et edenlere haddini bildiriyor: **"Ehass-ı havasın mazhar olduğu salih bir meşreb"** ifadesiyle... ..

Yine Nurlarda,

"Hakiki hakaik-i eşya, esma-i ilâhiyedir."(3)

buyrulur. Elimize bir meyveyi, meselâ bir elmayı alıp düşünelim. Onda **Müzeyyin** ismi, yâni bezetici, güzelleştirici ismi tecelli etmiş de öylece güzel olmuş. Musavvir isminin tecellisiyle de sûrete, şekle kavuşmuş. **Mülevvin** ismiyle renklendirilmiş. **Rezzak** ismiyle insanlara fayda verecek özelliklerle donatılmış. Bu isimler onda tecelli etmeseydi, şekilsiz, renksiz, çirkin ve faydasız bir mahlûk olurdu. Zaten **Hâlık** ismi tecelli etmese hiç var olamazdı, yoklukta kalırdı.

Madem ki, bu meyve bu isimlerin tecellisiyle var olmuş, öyleyse asıl var olan bu isimlerdir ve onlara sahip olan Zâttır. Bu elma, onun var etmesiyle var olmuştur ve O, tecellisini kestiği anda ortadan kaybolacaktır. İşte bizim ilmen, fikren düşündüğümüz bu mânâyı o mümtaz zâtlar hissederler, yaşarlar, o hâl ile hallenirler ve cezbe hâlinde o meyvenin yokluğuna hükmederler. İstiğrak hâlinde çıkınca nimetleri âfiyetle yer ve Rezzâkına şükrederler. İstiğrak hâlinde nimete şükür de yoktur. Zira, ortada nimet yoktur.

Her iklimin meyvesi ayrıdır. Bu asrın ikliminde bu meyve yetişmez. O halde vahdet-i vücudu, bu zamanın insanlarıyla ilmî bir atmosferde tartışmanın mânâsı yoktur. Zira, ancak aklın sahasına giren meseleleri ilmen tartışabilirsiniz. Zevkleri nasıl tartışacaksınız. Hele o zevk, tartışmacıların hiçbirinde yoksa...

Nurlarda bu meşrebin salih olduğu, mensuplarının da ehass-ı havas oldukları zikredilmekle birlikte, bu meşrebin zannedildiği gibi en ileri bir hakikat yolu olmadığına da bilhassa dikkat çekilir.

"Hulefa-i Râşidinden ve eimme-i müçtehidinden ve selef-i sâlihînin büyüklerinden o meşreb sarihen görünmüyor."(4)

denilerek bu meşrebin hususî kaldığı, umuma mâl olmadığı vurgulanır. Asırlarına

yön vermekle vazifeli, **İmam-ı Gazali, İmam-ı Rabbani, Abdulkadir-i Geylâni** gibi mümtaz zâtlar böyle bir yolda gitmemişler. Bütün gayretlerini nübüvvet vazifesi dediğimiz, insanları irşad etme, ikaz etme, hakkı sevdirme, bâtıldan nefret ettirmede merkezleştirmişler. Bunlar ise, istiğrak değil, sahv yâni uyanıklık hâlinde icra edilebilecek büyük hizmetlerdir. Nitekim, Vahdet-ül Vücut meşrebinin meşhur sîması büyük velî Muhyiddin-i Arabî Hazretlerinin ismini mücedditler silsilesinde göremiyoruz. **“Bizim mertebemize çıkmayan kitabımızı okumasın”** buyurmakla, meşrebinin hususî kaldığını kendisi de bizzat beyan etmiş bulunuyor.

Nurlarda çok güzel işlenen bir diğer mesaj da, bu meşrebe giren bir velînin sadece İman-ı billâhta, yâni Allah’a imanda terakki ettiği, buna karşılık diğer iman rükünlerini hayal sayma gibi bir hatanın eşiğine geldiğidir. İstiğrak hâlinde söylenen “lâ mevcude illâ hu” yahut “Lâ meşhude illâ hu” sözlerinin uyanık halde söylenemeyeceğinin önemli bir sebebi, bu sözün diğer beş iman rükününü dikkate almamasıdır.

“Erkân-ı imaniye altıdır. İman-ı billâhdan başka, iman-ı bil yevmil âhir gibi rükünler var. Bu rükünler ise mümkinatın vücutlarını ister. O muhkem erkân-ı imaniye hayal üstüne bina edilmez.” (5)

Bu meşrebe göre,

“Rahman, Rezzak, Kahhar, Cebbar, Hallâk gibi isimler ise, tecellileri hakiki olmuyor, itibarî oluyor. Halbuki o esmalar mevcut ismi gibi hakikattirler, gölge olamazlar, aslîdirler tebeî olamazlar.” (6)

Yine Nurlarda, **“Mevcudat, evham ve hayal değil. Görünen eşya dahi Cenâb-ı Hak’ın âsârıdır (eserleridir).”** buyrulur bu noktaya dikkat çekilir.

Dipnotlar:

- (1) bk. [Mektubat, Yirmi Dokuzuncu Mektup, Dokuzuncu Kısım.](#)
- (2) bk. [age.](#)
- (3) bk. [Sözler, Otuz İkinci Söz, Üçüncü Mevkıf.](#)
- (4) bk. [Mektubat, Yirmi Dokuzuncu Mektup, Dokuzuncu Kısım.](#)
- (5) bk. [age.](#)
- (6) bk. [age., On Sekizinci Mektûp.](#)